

Kelimeler veya Şeyler: Aristoteles'in Kategorileri Neyi Sınıflar?

Esra ÇAĞRI MUTLU*

Özet

Aristoteles'in ilk eseri olarak ele alınan Kategoriler'i inceleme çabası içinde olan yorumcuların önünde sorulması ve cevaplanması gereken temel sorunlar bulunur ki bunlardan en önemlisi kategorilerin neyi sınıfladığıdır? Bir diğer sorun ise eserin başlığının Kategoriler olmasına rağmen Aristoteles'in eserde bu kavrama karşılık gelen Grekçe "kategoria" kavramını yalnızca iki kez kullanıyor olmasıdır. O halde öncelikle cevaplanması gereken ilk soru neden böyle bir başlıkla eserin günümüzde biliniyor olduğu; diğer bir soru ise bu başlık altında neyin sınıflandığıdır? Diğer bir deyişle, ti estin (nedir?) sorusu üzerinden ele alınanları sınıflayan on kategori dilbilgisel bir sınıflamanın mı yoksa ontolojik bir sınıflamanın mı sonucudur? Bu soruya pek çok yorumcu farklı cevaplar verir; ya sözcükler, isimler ya bu sözcüklerin, isimlerin gönderme yaptığı varlıklar sınıflanır ya da söz konusu olan her iki alana dair olan bir sınıflamadır. Bu bağlamda makalede söz konusu farklı görüşlere dair temel tezler ele alınacaktır. Fakat Kategoriler'in bir varlık sınıflaması olduğu açıklaması diğerleri yanında daha kabul edilebilir görüldüğünden bu görüş üzerinden Kategoriler'e dair detaylı bir inceleme yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ti estin*, Kategori, "bir şeyde olan ve olmayan", "bir şey hakkında söylenen ve söylenmeyen".

Words or Things: What do the Categories of Aristotle Classify?

Abstract

There are some questions and problems have to be answered in front of the scholars who show an effort to understand The Categories which is accepted as the first book of Aristotle. One of the important question is that what categories is classified? The other one is that although the title

* Yrd. Doç. Dr, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Felsefe Bölümü.

of the work is *Categories*, Aristotle has used “*kategoria*” as the translation of *category* only twice in the work. So the first question which has to be answered, is why the work has known today with such a title; another question is what is classified under this title? In other words, ten categories taken over the question of *ti estin*, have to be accepted as a result of a linguistic classification or an ontological classification? Many commentators give different answers to this question; does the classification signify words, names or beings classified by these words, names or both of these explanations can be accepted? In this context the article tries to cover the basic thesis of these different views. Since the ontological explanation has been seen more acceptable among others, a detailed examination of *Categories* will try to be put forth within this view.

Keywords: *Ti estin*, categories, being said of a subject, being in a subject.

“Varlık”tan (*ti esti/what it is*) birçok şekilde bahsederiz (*legetai pollakchos*)... Bir tarafta bir şeyin ne olduğunu ve bu olduğunu diğer tarafta ise ona bu şekilde yüklenen niteliği, niceliği ya da diğer şeylerden herhangi birini simgeler. Ama “varlık”tan bu şekilde çeşitli biçimlerde bahsederken açıktır ki bir şeyin ne olduğu olan ilksel şey, tözü simgeleyendir (*Metafizik* 1028a10-15).

Söz konusu pasajdan hareketle kategoriler üzerine olan bir tartışmaya girişirken ilk sözylenecek Aristoteles’in varlığı çokanlamlı kabul ettiğiidir. Aslında bu çokanlamlılık kabulü üzerinden Aristoteles’in amaçladığı Platon’un İdealar teorisine dair eleştirel bir okuma yapmak ve bu çok anlamlılık içerisinde varlığa (*ti esti*) dair soru (*ti estin*) yardımıyla varlığa dair bir sınıflama yapmaktır. Çünkü onun için bir varlığı varlık yapan, varlığın kendisi dışında ve daha hakiki bir varlık konumundaki bir şeyden pay alması ve bu anlamda tek anlamlı olarak varolması değil aksine varlığın çokanlamlılığı içinde tek bir tanımının yapıp yapılamayacağını göstermektedir. Böylesi bir çaba içerisinde sorduğu temel soru ise *ti estin* sorusudur ve bu soru çoğunlukla Aristoteles için asıl varlık olan töz adına sorulan bir sorudur.

Şimdi *ti estin* sorusu yani varlığın ne olduğu sorusu farklı varlık türleri için farklı şekilde cevaplanmaz. Çünkü tözün tanımı varlıktan varlığa değişen bir şey değildir. Bu bağlamda Owen’a göre *İkincil Analitikler*’de (89b34-90a1) “vardır” (*exists*) ile kastedilen farklı varlık türlerinin farklı anlamda var olduğunu ifade etmek değildir. Aksine buradaki amaç A’nın var olup olmadığı sorusuyla A’nın ne olduğu sorusu arasında bir ayrım yapmaktır. A’nın var olduğunu, A olmanın ne demek olduğunu ifade edersek ancak cevaplayabiliriz (93a21-33). Bu anlamda “varolma” A’nın farklı değerlerini ortaya koyan bir şey değildir (Owen, 1965: 84). Benzer şekilde Barnes da X’in ne olduğunu bilmenin X’in varolmasını gerektirdiğini belirtir (Barnes, 1975: 208). Dolayısıyla bir varlığın varlığı, onun o varlık olmak bakımından ne olduğunu bilmekten geçer. Onu o varlık yapan şey ise ona özgü olan ve değişmeyen tözüdür ki töze dair Aristoteles’in ilk tanım yaptığı yer *Kategoriler* kitabıdır.

Fakat tözün tanımı ve *ti estin* sorusunun cevabı adına *Kategoriler*'i incelemeye geçmeden önce sorulması ve cevaplanması gereken daha temel sorular bulunur ki bunlardan en önemlisi kategorilerin neyi sınıfladığıdır? Diğer bir deyişle *ti estin* sorusu üzerinden ele alınan on kategori dilbilgisel bir sınıflamanın mı yoksa ontolojik bir sınıflamanın mı sonucudur? Bu soruya pek çok yorumcu farklı cevaplar verir; ya sözcükler, isimler ya bu sözcüklerin, isimlerin gönderme yaptığı varlıklar sınıflanır ya da söz konusu olan her iki alana dair olan bir sınıflamadır.

Sözcükleri sınıfladığını iddia edenlere göre her bir kategorinin ait olduğu varlık alanını göstermek mümkün olmayabilir. Örneğin “yer” kategorisi neye gönderme yapar? O nasıl bir varlıktır ve ne anlamda sınıflanır? Üstelik tüm kategorilerin ilk kategori olan tözün varolması bakımından varolduğu söyleniyorsa yer ve töz arasında nasıl bir ilişki kurulacaktır? Kategorilerin varlıkları sınıfladığını savununlar bu sorulara yine metnin kendi içinden cevap verirler. Buna göre 1b25'te “bileşik olmaksızın söylenen şeyleri” sınıflayan Aristoteles on farklı sınıftan bahseder. Bu sınıflanmaların ne olduğu ise oldukça tartışmalıdır. Fakat şu açıktır ki her bir sınıf kendisine bağlı olan ikincil çeşitlerin cinsi olarak işler. Bir sınıf hakkında söylenen şey başka bir sınıf hakkında söylenemez. Bu söylenememezlik bağlamında kabul edilen de on kategorinin sırf bir sınıflama olmaktan ziyade varlıkların tam bir taksonomisi olduğudur (Morrison, 1992: 19). Kategorilerin hem bir varlık sınıflaması hem de bir sözcük sınıflaması olduğunu söyleyenlere göre ise kategoriler yoluyla yapılmak istenen dilin basit kısımlarıyla gerçekliğin basit kısımları arasında bir bağ kurmaktır. Bu bağı kurmayı mümkün kılan ise dilin yapısı ile gerçekliğin yapısı arasındaki bağıdır. Yapılan hem bir ontolojik sınıflama hem de yüklemelerin yapısını açığa çıkarmadır (Moravcsik, 1967: 133-135).

Bu üç görüş arasında özellikle son yüzyılda kabul edilen görüş söz konusu olanın bir varlık sınıflaması olduğudur ve bu anlamda iddia edilen *Kategoriler*'in bir varlık sınıflaması ortaya koyduğudur. Tüm varlıklar sınırlı sayıdaki nihai sınıflara bölünebilirler ve sınıflar ya da kategoriler bu varlık sınıflarına karşılık gelen şeyler değil bu varlık sınıfların bizzat kendileridirler (Frede, 1987: 29). Bu durumda söz konusu olan bir sözcük sınıflaması değil o sözcükler yoluyla adlandırdığımız varlıkları sınıflamaktır. O halde yapılan sınıflama göndermede buldukları varlıklara göre sınıflanmış kategorik ifadelerin sınıflamasıdır; varlık sınıflarına göre sınıflanmış ifadeler değildirler (Frede, 1987: 30). Bu nedenle, *Kategoriler* mantık veya dilbilgisi üzerine olan bir yapıt olmaktan çok ontoloji ve bunun yanında da epistemoloji üzerine olan bir inceleme olarak okunmalıdır.

Kategoriler ontolojik okumaya tabi tutulduğunda bir şeyin kategorileridirler (*categories of...*). Aristoteles'in ilgilendiği sözcüklerin veya diğer dilsel ifadelerin kategorileştirilmesi değildir. Bundan ziyade *Kategoriler* varolanları (*ta onta*) ele alır. Shields bu okumayı güçlendirmek adına *Kategoriler*'e başlarken Aristoteles'in açıklamasını verdiği şeylerin ne olduğuna bakmamızı ister. Başlangıçta ele alınan

eşadlılık (*homonumos*), eşselsilik (*synonumos*) ve aynı kökten gelmenin (*paronumos*) anlamlarıdır. Eşadlı, eşanlamlı ve türemiş olarak adlandırdığımız şeyler sahip oldukları tanımın ve onlar için kullanılan kelimelerin farklı olup olmamasına göre birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Eşanlamlı şeyler farklı şeyler olsalar bile aynı anlama sahip şeyler olarak tanımlanabilir. Örneğin; resimdeki Mona Lisa ve Mona Lisa isimli bir kadın. Ama aynı zamanda aynı kelimeler de aynı tanıma sahip olarak kullanılabilir. Örneğin, kedi ve köpeği hayvan anlamında kullanırsak ikisi de hayvan olmak bakımından aynı kelimelere ve aynı tanımlara sahip olacaklardır. Onlara ortak bir ad verilerek hayvan denir ve teker teker tanımlarının ne olduğu incelenecek olursa ikisinin aynı tanıma yani hayvan olma tanımına sahip oldukları görülür. Aristoteles buna benzer bir şeyden *Metafizik* adlı eserinde de bahseder. Buna göre sağlıklı kelimesi hem bir insan hem de bir yiyecek için kullanılabilir. Bu iki şey farklı adlara sahip olsalar da sağlıklı olarak adlandırıldıklarında aynı tanıma sahip olacaklardır.

Eşadlı şeyler ise aynı kelimelerle karşılanıyor olsalar bile farklı tanımlara sahiptirler. Örneğin; hem geçek insan hem de resimdeki insan canlı olarak adlandırılabilir. Türemiş şeyler ise farklı hallerde bulunsalar bile aynı ada göre adlandırılan şeylerdir. Örneğin; kitaptan kitapçı. Ama Ackrill'in de belirttiği gibi burada söz konusu olan etimolojik bir türeme değildir (Ackrill, 1963: 72). Kitapçı kitap teriminden türer gibi bir şey söylemek için türemiş kelimelerden bahsetmemektedir Aristoteles. Burada söz konusu olan kitapçının aynı zamanda kiyapları bilen, kitaplara sahip olan anlamına da geldiğidir.

Bu bağlamda Shields'e göre burada anlamları ortaya konmaya çalışılan, eşanlamlı şeyler ya da eşadlı şeyledir ki Grekçe karşılıklarına baktığımızda bunu açıkça görürüz. Eşanlamlılık *homonumos* olarak karşılanırken eşanlamlı şeyler *homonumadır* ve Aristoteles'in kullandığı bu ikinci karşılıktır (Shields, 2014: 174). Dolayısıyla Aristoteles eşadlı sözcüklerden değil bunların karşıladığı eşadlılığa sahip varlıklardan bahseder. Dile ait örnekleri kullanma nedeni ise dilin dünyadaki ayrımlara dikkat etmesi ve bu ayrımlar yoluyla ayrılanların ne olduklarına dikkat çekmesidir.

Peki, *Kategoriler* varlıkları ne anlamda sınıflar? Söz konusu soruyu cevaplamak için öncelikle "kategori" kavramının tam olarak ne anlama geldiği açığa çıkarılmalıdır. Çünkü her ne kadar Aristoteles'in söz konusu eseri *Kategoriler* olarak adlandırılrsa da kitap içinde bu kavram yalnızca iki kez kullanılır. Bu bağlamda Frede eğer "kategoria" kavramının anlamını açığa çıkarmak istiyorsak bakmamız gereken yerin *Kategoriler*'den ziyade *Topikler* olduğunu söyler ki ona göre kategorilere dair daha doyurucu olduğu kabul edilecek bir teori *Topikler* I.9'da bulunur. Çünkü *Kategoriler*'in bir bütün olarak kategoriler üzerine olduğunu söylemenin mümkün olmadığını söyler zaten kitabın hiçbir yerinde kategorilerin ele alınacağına dair bir ifade yoktur. Dahası 10b9 ve 10b21 hariç "kategoria" kavramının geçtiği başka bir yere rastlamak da mümkün değildir ki bu pasajlarda geçen kullanımlarda

özel bir yapıya sahip olmadığından kitabın konusunun kategoriler olduğunu çıkarılmak olası değildir (Frede, 1987: 30). Frede bu iddiasını temellendirmek adına *Kategoriler*'in Antik çağda ve daha sonraki çağlarda kullanılan farklı başlıklarına değinir. Bunlardan biri de “Topiklere Giriş” şeklindedir. Sayılabilecek diğer başlıklar, “On Kategori Üzerine”, “On Çeşit Üzerine”, “Varlığın On Çeşidi Üzerine” şeklinde sıralanabilir. Bu farklı başlıklar altında Kategoriler temelde üç kısma ayrılır: 1. ve 3. kitapları kapsayan Kategoriler-Öncesi (*Antepredicamenta*), 4. ve 9. kitapları kapsayan Kategoriler Teorisi (*Praedicamenta*) ve 10. 15. kitapları kapsayan kategoriler-Sonrası (*Postpredicamenta*) (Shields, 2014: 177). Son kısım genelde tartışılmayan kısımdır buna karşılık en fazla üzerinde durulan kısım ise 4. ve 9. kitaplar arasını içine alan kısımdadır.

Bu sınıflama içerisinde *Kategoriler*'e geçmeden “kategoria” kavramını daha açık kılmak gerekir. Bunun için *Topikler* I.9'a dönersek Aristoteles'in burada da kategorileri ele aldığı görürüz. Fakat dikkat edilmesi gereken husus burada kullanılan kavramın “kategorain” olduğudur. *Topikler* 103b20'de belli çeşitlerden bahsedilen Aristoteles bunları ilinek, cins, özellik ve tanım olarak sıralar. Bu çeşitlerin herbirinin ise belli kategorilere ait olduğunu ekler:

... O halde şimdi, tam bundan sonra bahsedilen dört tür çeşidin bulunduğu kategorileri ayırt etmeliyiz. Bunlar sayıca ondur: varlık (*what-it-is/ti esti*), nitelik, nicelik, bağıntı, yer, zaman, durum, sahip olma, yapma, etkilenme. Bir ilinek, bir cins, biricik bir özellik ve bir tanım her zaman bu kategorilerden birinde bulunur, çünkü onlar yoluyla üretilen tüm öncüller ya bir varlığı veya bir niteliği veya bir niceliği veya diğer kategorilerden bazılarını simgeler (Aristotle, 2003: 103b20-28).

Yorumcular yukarıdaki pasajda sınıflananların yüklem (*predicate*) olduğunda hemfikirler. Diğer bir deyişle *Kategoriler*'de neyin sınıflandığına dair tartışma burada geçerli değildir. Çünkü açıktır ki “yüklem”, “kategorain” kavramıyla Aristoteles'in gönderme yaptığı, yüklem yoluyla kurulan ilişkinin ilinek, cins, tanım ve özellik yüklenbilirlerin (*predicable*) bir özneye göre olan ilişkinin ele alınmakta olduğu kabulüdür. *Kategorain* terimi aslında Grekçe “suçlama, itham etme” anlamına gelir ama Frede burada bu anlam dışında “yüklemek” ya da “doğru biçimde yüklemek” olarak kullanıldığını ekler (Frede, 1987: 32).

Kategoriler'e geldiğimizde kavramın ne anlamda kullanıldığını dair bir açıklama vermek oldukça zordur çünkü geçtiği iki yer dışında hiçbir yerde bulunmaz. Öte yandan bu yerlerde bulunan kavram “kategoria” olsa da ondan daha fazla kullanılan kavram “kategorain”dir. Bu anlamda Anton, Aristoteles'in hedeflediği şeyin birçok yorumcu tarafından “kategorain”lere dair bir doktrin olduğunu belirtir. *Kategoria*, yine “suçlamak” şeklindeki karşılığı göz önüne alınırsa, konuşmacıların bir suçlamada bulunması ve dahası bu suçlamaya bir nitelik yüklemesi anlamı açığa çıkar. Oysaki *kategorain* dikkate alınırsa bu kavram, dilsel simgelere başvurmak

yoluyla bir özneyle ona özsel ya da ilineksel olarak ait olan şeyler arasında belirli bir bağın olduğunu sergiler (Anton, 1992: 8-9). Söz konusu olan öznenin ne olduğu ve neye sahip olduğudur. *Kategoria* ile birlikte kullanılan ve 1a113 ile 3a14'te karşımıza çıkan başka bir kavram olan *prosegoria* “adlandırma” ve “isimlendirme” anlamlarına gelirken aynı zamanda “isimle seslenmek” anlamını da karşılar. Oysaki *katagorein* iki simgelenen şey, *ontanın* iki örneği arasındaki belirli ilişkiye gönderme yapar ki Aristoteles bu bağlamda *Kategoriler*'de bir şey hakkında söylenenle (*legetai*) o şeyde olan (*en*) kapsamında dörtlü bir sınıflandırma yaparak tartışmasını iletir. Buna göre 4. Bölümde karşımıza çıkan dörtlü bir sınıflandırmadır ki “*kategoria*” kavramı hiçbir yerde bulunmaz. Bu dörtlü sınıflamaya göre şeylerden bahsederken: “bir şeyde olan ve bir şey hakkında söylenen”, bir şeyde olmayan ve bir şey hakkında söylenen” ve “bir şey hakkında söylenmeyen ve bir şeyde olan” ve son olarak “bir şey hakkında söylenmeyen ve bir şeyde olmayan” şeylerden bahsetmekteyiz. Shields aslında burada her ne kadar ifade edilmiyor olsa da vurgu yapılanın öz ve ilinek arasındaki ilişki olduğunu iddia eder. Çünkü bir şey hakkında söylenen çoğunlukla ona özel olarak ait olmayan ve değişen bir şeyken, o şeyde olan özeldir ve değişmez (Shields, 2014: 181).

Bu dörtlü sınıflama içinde bir şey hakkında söylenen ve bir şeyde olan tözsel olmayan tümeller olarak kabul eidir örneğin beyaz. Bir şey hakkında söylenen ama bir şeyde olmayan ise ikincil tözlerdir örneğin insan. Bir şey hakkında söylenmeyen ama bir şeyde olanlar tözsel olmayan tikellerdir örneğin dilbilgisine dair bu bilgi. Son olarak bir şey hakkında söylenmeyen ve bir şeyde olmayan ise ilksel tözlerdir örneğin bu insan:

Kimi olanlar belli bir taşıyıcı için söylenir, ama hiçbir taşıyıcı içinde olmaz, sözgelişi ‘insan’ taşıyıcı olarak belli bir insan için söylenir, ama hiçbir taşıyıcı içinde değildir. Kimi olanlar bir taşıyıcı içinde olur ama hiçbir taşıyıcı için söylenmez -taşıyıcı içinde dediğim, bir şeyin içinde parça olarak bulunan değil, içinde bulunduğu nesneden ayrı olarak bulunamayan-; örneğin dilbilimi taşıyıcı içinde, ruhta bulunur ama hiçbir taşıyıcı için söylenmez. Aklık bir taşıyıcı içinde, cisimde bulunur -çünkü her renk bir cisim içindedir- ama hiçbir taşıyıcı için söylenmez. Kimi olanlar hem bir taşıyıcı için Ih söylenir hem de bir taşıyıcı içinde olur; örneğin bilgi bir taşıyıcı içindedir, ruhtadır ve bir taşıyıcı için, sözgelişi dilbilimi taşıyıcısı için söylenir. Kimi olanlar ise ne bir taşıyıcı içindedir ne de bir taşıyıcı için söylenir; örneğin belli bir insan ya da belli bir at -çünkü bu tür nesnelerin hiçbirisi ne bir taşıyıcı içindedir ne de bir taşıyıcı için söylenir- (Aristoteles, 2002: 1a20-1b6).

Bu sınıflandırma içerisinde Aristoteles çoğunluk birincil ve ikincil tözleri ele alır ve birinci tözleri hepsinin üzerinde kabul eder çünkü tözün karşıtı yoktur ama kendinde karşıtları barındıran tek varlıktır. Töz varolmak için başka bir varlığa ihtiyaç duymaktan diğer kategorilerin hepsinin varlığı ona bağlıdır.

İkincil tözler türler ve cinsleri içine almaktadır. Türler ve cinsler arasında da bir hiyerarşiden bahsedebiliriz. Tür töze daha yakın olma anlamında cinslerden daha çok töz adını almaya layıktır. Cinsler türe yüklenebildiği halde tür, cinsle yüklenmez. Eğer a b'nin cinsi ise b'ye yüklenebilir ama b a'ya yüklenemez. Cins daha tümel bir yapıya sahiptir ama tür ayrımlar yapmaya yarar bu nedenle de daha tikel olarak kabul edilebilir. Ama burada bahsedilen tikellik tözün sahip olduğu tikellik anlamında değildir. Töz; somut, bireysel varlıktır. Yani tözden bahsederken somut, bireysel varlığı örneğin Ali'yi kastedersiniz. Türden bahsederken Ali'nin türünden yani insandan bahsedersiniz. Cinsten bahsederken ise 'Ali'nin türünü de içine alan canlı cinsinden bahsedersiniz. Yani Ali'den bahsetmek demek aynı zamanda onun bir insan ve canlı olduğundan da bahsetmek demektir. Yani birincil töz zaten ikincil tözü öngörmektedir. Zaten bu nedenle Aristoteles Ali'yi birincil töz olarak kabul etmektedir. Çünkü insan ve canlı ona yüklenmekte ama Ali canlı ve insana yüklenmemektedir. Aynı zamanda bir şeyin türü cinsinden farklı bir kategoride bulunabilir. Bu nedenle de iki cins arasındaki farkın türlerden doğduğu söylenebilir.

Fakat bu töz açıklaması ve birincil-ikinci töz ayrımı kapsamında ele alınan şeylerin tikeller mi tümeler mi olduğu uzun süre tartışılmıştır. Çünkü *Kategoriler*'de tikel ve tümele dair bir tanımlama yapmayan Aristoteles daha çok tür ve cinsleri ele alır. Öte yandan *Yorum Üzerine*'de tümeli doğası gereği birden fazla şeye yüklenen şey olarak tanımlarken bunun aksine tikelin ise böyle bir yapıya sahip olmadığını ekler (17a39). Örneğin insan bir tümeldir çünkü Deniz'in ya da Alya'nın ve daha bir sürüsünün insan olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan Deniz ve Alya birer bireydir ve birbirlerinden farklı olmaları anlamında tikellerdir. Bu açıklama içerisinde *Kategoriler*'e döndüğümüzde ise karşımıza çıkan Aristoteles'in tür ve cinsleri tümeler olarak ele alırken bireyleri tikelleri olarak kabul ettiği.

Ackrill bu tümel-tikel, cins-tür, ayrımını bir şey hakkında söylenen ve söylenmeyenden bahsederken farklı bir şekilde ele alabileceğimiz belirtir. Buna göre bir durumda tekil diğer bir anlamda tümel bir şeyden bahsediyor olabiliriz. Mesela insan hem tikel hem de tümel anlama gelebilir. Bu bağlamda burada Aristoteles tür ve cinsle bağlı olan bir ayrımı kastediyor olabilir: 1. Töz kategorisi içinde tür ve cins 2. Tözden başka kategorilerdeki tikeller, 3. Tözden başka kategorilerdeki tür ve cinsler, 4. Töz kategorisindeki tikeller (Ackrill, 1963: 74).

Meseleyi daha ayrıntılandırarak olursak; "bir şey hakkında söylenen" derken Aristoteles, bir şeyin parçası olarak bulunmayan ve ondan ayrı olamayan şeyi kastedtiğini belirtmektedir (1a20). Bu anlamda tikeller ve tümeler arasındaki ilişki bu kabul üzerinden ele alınabilir. Örneğin beyazlık; Sokrates'in beyazlığı derken beyazlığın Sokrates'ten ayrı da var olabileceğini söyleriz. Ama Sokrates'in beyazlığı Sokrates'ten ayrılamaz çünkü o, Sokrates hakkındadır. Bir şey hakkında olan bir şeyse kendinde bir şeydir yani yalnızca bir isim değildir.

Öte yandan "bir şey hakkında söylenen" Aristoteles için hem dilsel hem de

ontolojik bir bağlantıya gönderme yapıyor olabilir. Diğer bir deyişle ya dilsel olmayan varlıkları birbirine bağlar ya da dilsel varlıkları dilsel olmayanlara bağlar. Çünkü bir şey hakkında basit bir biçimde söylenenler bazen bir özne hakkındadır (1a20). Örneğin insan, hayvan. Fakat bileşik şeylere geçtiğimizde mesele hem varlıkla hem de dille ilgili bir hal alır: insan koşar (1a16). Aristoteles şeyleri birbirinden ayırdıktan sonra aralarında söz konusu olabilecek birleşmelerden bahseder. Örneğin, hayvan, kemiriyor, gibi kelimeleri ard arda dizdiğimiz zaman bunlar tek başlarına da kullanılabilir. Bunun yanında “hayvan kemiriyor” da diyebiliriz. Platon birleşmeden bir yüklem ve bir öznenin oluşan şeyi anlamaktadır. Yani “kemiriyor” kendi kendinde bir anlama sahip değildir. Bu yüzden de “hayvan kemiriyor” deriz. Yani bir cümle arka arkaya dizilmiş fiiller ya da isimler değildir. İkinin birleşimine cümle adı verilir (*Sofist* 262). Aristoteles ise her ifadenin bir birleşme olmaksızın on kategoriden birine denk geldiği için bir anlama sahip olduğunu düşünmektedir. “Kemiriyor” da bir kategoriye denk geldiği için ve “hayvan”da bir kategoriye denk geldiği için anlama sahiptir. Her kategori ve ona denk düşen varlık bir araya gelmeksizin de bir tanıma sahip olabilir. Burada varlıkla kastedilen “ta onta”dır ve onun nasıl çevrilmesi gerektiği de oldukça tartışmalıdır. *Ta onta* ya “olan şeyler”dir ya da “kastedilen şeyler”dir. Cooke ikinci çevirinin daha doğru olduğunu savunur çünkü ona göre *ta onta* hem bir şey hakkında söylenir hem de bir şeydedir (Cooke, 1938: 14-15). Fakat dil bilgisine sahip olmakla, bu bilgiye sahip olan “bir şeyden kastedilen” aynı biçimde açıklanamaz. Birinde dil bilgisine gönderme varken diğerindeki gönderme ontolojik bir göndermedir; dil bilgisine sahip olanadır.

“Bir şey hakkında söylenen” hakkında söylenecek bir şeylerin olduğu bir varlığı önvarsayar (2a19). Örneğin insan, Sokrates hakkında söylenen bir şeyse yani insan olmak Sokrates’in tanımını veriyorsa burada bir tür ile birey arasındaki ilişkiden bahsetmek mümkündür. Dahası böyle bir ilişki kurmak varlığın özüne dair bir soruya yani *ti estin* sorusuna cevap vermek anlamına da gelir. Çünkü Sokrates’i Sokrates yapan insan türüne ait olmak değil birey olmak bakımdan sahip olduğu tözüdür. Bu anlamda *ti estin* sorusu aynı zamanda özdeşliğe dair bir sorudur.

Tüm bu karşılıklar içerisinde Aristoteles *Kategoriler*’in üçüncü kısmında “... hakkında söylenme”nin anlamını ifade etmek adına farklı tanımlar kullanır:

Ne zaman ki bir şey başka bir şeye yüklenirse (*kategoretai*), bir özne olarak, yüklem hakkında söylenen her şey (*legetai*) özneye de uygulanacaktır. Örneğin insan tikel insana yüklenir (*kategoretai*), hayvan da insana; bu yüzden hayvan aynı zamanda tikel insana da yüklenecektir (Aristotle: 1963: 1b9-15).

Pasaj bağlamında Aristoteles’in söylenmek ve yüklenmek arasında ilişki kurduğu daha doğrusu ikisini birbiri yerine kullandığı görülüyor. Wedin bu kavram karmaşasını giderme yolu olarak yüklenmenin yükleme dair genel bir ilişkiyi temsil ettiğini, söylenmenin ise özsel yüklem için ayrıldığını ileri sürer (Wedin, 1979). Yüklenmek, bir şey hakkında söylenmekten daha geniş bir kapsama sahiptir. Bi-

reysel bir insanla türü arasındaki ilişki özsel bir ilişkidir ki benzer biçimde türler ve cinsleri arasındaki ilişki de özseldir. Öte yandan yüklenme de bireyle tür arasındaki özsel bir ilişkiye gönderme yapar fakat söylenme bir çeşitle örneği arasındaki ilişki bağlamında okunursa özdeşlik vurgusu daha fazla ön plana çıkar (2a19). Bu anlamda söylenme, bir örnekle ona özgü çeşit arasındaki özdeşliği vurgular.

Furth "örnek" kavramı bağlamında "bir şey hakkında söylenme"nin (*legetai*) daha detaylı bir açıklamasını verir, üzerinde durduğu kavram ise "örneklendirme"dir (*exemplification*). Buna göre eşesli şeylerden bahsederken Aristoteles (1a6, 3a33), aslında *legetaia* dair bir açıklama da verir. Barış'ın bir insan olması ve insanın bir tür olmasından bahsediyorsak insan iki farklı biçimde kullanılıyor diyebiliriz; ya Barış'ın insan türünün bir örneği olduğu ya da insanın bu türü adlandırmak üzere kullanıldığı. Bu bağlamda Furth türe dair olan şeylerin tanımının yapılmasının yani bir şey hakkında söylenmelerinin mümkün olduğunu kabul ederken bireyler için bunun söz konusu olmadığını belirtir (Furth, 1978: 625).

Bir şey hakkında söylenen sınıflamasından bir şeyde bulunma sınıflamasına geldiğimizde Aristoteles'in bir şeyde olan derken bir şeyin parçası olarak bulunan ve ondan ayrı olamayan şeyi kastettiğini daha önce belirtmiştik. Burada söz konusu olan tekrarlayacak olursak dilbilgisel bir sınıflama değildir. Örneğin biz nitelik kategorisinden bahsederken onun dilbilgisel açıdan anlamına veya görevine değil onun hakkında söylendiği şeye dair bir bilgiye sahip olmaya çalışmaktayız. Topun kırmızılığından bahsetmek, kırmızı olma niteliğinin ne olduğundan bahsetmek değil topun kırmızılığından yani topun sahip olduğu nitelikten bahsetmek demektir. Niteliğe dair açıklama vermek niteliğin onda olduğu töze gönderme yapmaksızın mümkün değildir.

Bir şeyde bulunma eğer parça-bütün ilişkisini ele almıyorsa tam olarak nasıl bir bulunmadan bahsedilmektedir? Buna dair iki farklı açıklama vermek mümkündür: ya bir şeyde bulunma bulunan şeyin bulunduğu şey dışında kavranabilir olmamasıdır ya da bir şeyde bulunan sadece bir şeyde bulunarak varolabilir. Allen bulunmanın on kategori kapsamında ele alınması gerektiğini ancak bu şekilde bu sınıflandırmanın açığa kavuşturulacağını söyler. Buna göre yer kategorisinden bahsederek; Sokrates Agora'daydı derken nasıl bir bulunmadan bahsederiz? Kastedilen Agora'nın Sokrates'te mi olduğu (*in*), Sokrates'in Agora'sı mı olduğu (*of*), Agora'nın ona ait mi olduğudur (*belong to*)? (Allen, 1973: 362). Açıktır ki bulunma ne Sokrates'in olan bir Agora'dan ne de Sokrates'e ait olan bir Agora'yı kasteder. Mesele Sokrates'in sahip olduğu cesaret üzerinden ayrıntılandırılırsa sonuç Sokrates'in Sokrates olmak bakımından Agora'da kapladığı yerdir. Agora'da bulunduğu ona ait olan yerdir.

Sonuç olarak hem bir şeyde bulunma ya da bulunmama hem de bir şey hakkında söylenme ya da söylenmeme sınıflandırması görüldüğü üzere basitçe dilbilgisel kurallar üzerinden açıklanamayacak kadar koplekstir. Bunun nedeniye bu

sınıflamayı yaparken Aristoteles'in temele "töz"ün ne olduğu sorusunu almasıdır. Dolayısıyla ne bir şey hakkında söylenen ne de bir şeyde bulunan töz dilsel ifadelerle hak ettiği biçimde ele alınamaz. Çünkü töz ilksel varlık olması anlamında hem diğer varolanların varolmasının teminatı hem de bu varolanlar üzerine konuşmanın teminatıdır. Sokrates'in var olduğunu söyledikten sonra onun varlığı hakkında detay vermeye girişebiliriz ki açıklamayı devam ettiren töz dışındaki kategorilerdir.

Kaynakça

- Ackrill, J. *Categories and De Interpretatione*. (1963). Oxford: OUP.
- Allen, R.E. "Substance and Predication in Aristotle's *Categories*". *Exegesis and Argument*. (1973). Ed. E.N. Lee&A.Mourelatos&R. Rorty. NY: humanities Press.
- Anton, J.P. "On The meaning of *Kategoria* in Aristotle's *Categories*". *Essays in Ancient Greek Philosophy: Aristotle's Ontology*.1992. Ed. A. Preus& J.P. Anton. N.Y.: State University of New York Press.
- Aristoteles. *Kategoriler*. (2002). Cev. S. Babur, İstanbul: İmge.
- Aristotle: *Categories and De Interpretatione*. (1963). Trans. J. Ackrill. Oxford: OUP.
- Aristotle: *Posterior Analytics*. 1975. Trans. with notes J. Barnes. Oxford: Clarendon Press.
- Aristotle. *Topics: Books I and VIII*. (2003).Trans. R. Smith. Oxford: Clarendon Press.
- Aristotle. *The Categories and On Interpretation*. (1938). Trans. H.P. Cooke. Harvard: HUP.
- Frede, M. (1987). "Categories in Aristotle". *Essays in Ancient Philosophy*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Furth. M. "Transtemporal Stability in Aristotelian Substances". (1978). *The Journal of Philosophy*. Vol. LXXV. No. 11
- Shields, C. *Aristotle*. (2014). NY: Routledge.
- Wedin, M. " 'Said of' and 'Predicated of' in *The Categories*". *Philosophy Research Archives*. (1979).
- Moravcsik, J. "Aristotle's Theory of Categories". *Aristotle*. (1967). Ed. J. Moravcsik. Indiana: University of Notre Dame Press.
- Morrison, D. "The Taxonomical Interpretation of Aristotle's *Categories*: A Criticism". *Essays in Ancient Greek Philosophy: Aristotle's Ontology*.
- Owen, G. E.L. "Snares of Ontology". *New Essays on Plato and Aristotle* (1965). Ed. B. Bambrough. London/New York: The Humanities Press.